

Дрижак В. В.

ORCID 0000-0002-2898-1053

Кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна) E-mail: victor_dryzhak@gmail.com

Єрмак С. М.

ORCID 0000-0002-5069-1001
Researcher ID C-2632-2019

Кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник факультету підвищення кваліфікації персоналу
Державної кримінально-виконавчої служби України
Академії Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна) E-mail: sergey.yermak@gmail.com

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Мета роботи. У статті проаналізовано особливості організаційно-правових та педагогічних засад освіти дорослих в сучасних умовах.

Методологія. Застосовано індуктивний та дедуктивний методи в ході узагальнення й аналізу літературних джерел за тематикою статті.

Наукова новизна. Автори статті виділяють основні складники освіти дорослих, розкривають можливості для реалізації освіти дорослих в сучасних умовах, обґрунтовують необхідні умови підвищення кваліфікації, стажування, професійного розвитку дорослих осіб.

Висновки. Соціально-економічні умови в Україні швидко змінюються, що зумовлює необхідність постійного оновлення знань, умінь, навичок працівника.

Здатність адаптуватись до змін у професійній діяльності можлива за допомогою освіти дорослих, через підвищення кваліфікації, стажування, опанування нових або сусупутніх професій. Ведуча роль в цьому процесі належить закладам вищої освіти, як провайдерам та центрам, де є можливість реалізувати усі функції (адаптивна, компенсуюча, розвиваюча, перетворююча, прогностична, комунікативна, заохочувальна, аналітична) та завдання освіти дорослих. Проте потрібна законодавча підтримка таких процесів, адже організаційно та адміністративно надавачі та отримувачі таких послуг знаходяться у різному підпорядкуванні.

З вересня по жовтень 2020 року на сайті Міністерства освіти і науки України тривало громадське обговорення законопроекту «Про освіту дорослих». Якщо цей Закон буде прийнято, то держава буде вимушена взяти на себе зобов'язання створювати належні умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності (провайдерів освіти дорослих, центрів освіти дорослих), виділенні бюджетних коштів для фінансової підтримки і стимулювання тих галузей, підприємців, хто підтримують ідеї освіти протягом життя та надають своїм працівникам можливість розвитку і реалізації права кожної особи на освіту незалежно від її віку.

Ключові слова: Законопроект «Про освіту дорослих», підвищення кваліфікації, стажування, провайдери освіти дорослих, центри освіти дорослих.

Постановка проблеми. У час глобальної зміни технологій змінюється не тільки обсяг знань, а й шляхи їх передачі. Ще нещодавно поняття «дистанційне навчання» здавалося освітянам якимсь «далеким», що стосується лише окремої категорії учнів. Проте розповсюдження коронавірусної хвороби, спричиненої вірусом COVID-19 внесло свої корективи і поняття «дистанційка» міцно закріпилося в освітянському середовищі, починаючи від початкової школи і закінчуючи закладами вищої освіти. Як наслідок, такий розвиток подій спричинив пошук нових форм та методів подачі матеріалу, форм контролю, роботи з електронними масивами типу «електронний щоденник» тощо.

Ключова ідея усього вище переліченого полягає в тому, що не можна підготувати спеціаліста на весь період його професійної діяльності, адже теоретичні та практичні знання постійно оновлюються.

Як свідчать теоретичні дослідження «період старіння» знань фахівця з багатьох професій становить від трьох до п'яти років. Під час первинного опанування професії ми можемо говорити про основу, фундамент, що повинні розбудовуватись протягом життя.

Саме тому законодавче закріплення освіти дорослих, формування загальної культури навчання протягом життя, заохочення роботодавцем цих процесів мусить стати невід'ємною частиною трудових відносин. Виходячи з цих міркувань у багатьох спеціальностях, професіях наказами врегульовано обов'язкове проходження курсів підвищення кваліфікації.

Для прикладу, персонал Державної кримінально-виконавчої служби, відповідно до затвердженого наказом Міністерства юстиції України від грудня 2018 року № 4091/526 «Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу ДКВС України», раз на три роки має проходити підвищення кваліфікації у визначених законом випадках.

Державні службовці проходять підвищення кваліфікації не рідше одного разу на три роки та повинні набрати не менше одного кредиту ЄКТС протягом календарного року відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 106 «Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад».

Підвищення кваліфікації педагогічними працівниками дошкільних, позашкільних, професійних (професійно-технічних) закладів освіти мусить проходити не рідше одного разу на п'ять років згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників».

Схожі законодавчі акти існують і в інших сферах, зокрема у медичній, правоохоронній, культури, бізнесу тощо.

Проте існуючі законодавчі акти стосуються лише певних категорій працівників, а загального законодавчого підґрунтя, яке передбачало б відповідальність Держави, органів місцевої влади, керівників підприємств за особистий та професійний розвиток працівника, відсутні в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освіті дорослих присвячено достатньо публікацій як в Україні так і закордоном. Так П. Буянов, розглядав основні технології освіти дорослих; Л. Лук'нова, М. Дей, І. Орос, І. Фольварочний вивчали закордонний досвід в організації освіти дорослих; С. Прима доводив необхідність функціонування центрів освіти дорослих у структурі закладів вищої освіти; С. Гончаренко досліджував дидактичні аспекти освіти дорослих; Н. Чепурна, Л. Шинкаренко, І. Фрига, Л. Сігаєва вивчали історичні етапи розвитку освіти дорослих; Т. Шанкова, С. Яшник, К. Главник наголошували на обов'язковості андрагогічного підходу під час організації освіти дорослих; В. Базелюк визначив основні компетенції освіти дорослих; А Самко – ключові функції; Т. Марусяк – соціологічні аспекти даної проблематики [2-5].

Існує навіть громадська організація «Українська асоціація освіти дорослих», що у 2016 році у Брюсселі (Бельгія) на Головній Генеральній Асамблеї і Щорічній конференції Європейської Асоціації Освіти Дорослих, отримала статус офіційного члена Європейської Асоціації Освіти Дорослих. Метою організації є становлення та розвиток системи освіти дорослих в Україні, формування суспільства, що навчається впродовж усього життя [7].

Проте ця тема стала знову актуальною у зв'язку з оприлюдненням та громадським обговоренням на сайті Міністерства освіти і науки України законопроекту «Про освіту дорослих».

Метою статті є долучення до дискусії з цього приводу та методологічне обґрунтування особливостей здобуття освіти дорослими, як однієї з складових системи освіти в Україні.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

– на основі теоретичного аналізу дослідити можливості реалізації положень законопроекту «Про освіту дорослих»;

– обґрунтувати умови підвищення кваліфікації, стажування професійного розвитку дорослих осіб.

Наукова новизна. Автори статті виділяють основні складові освіти дорослих, розкривають умови реалізації освіти дорослих.

Результати дослідження. До прийняття Закону України «Про освіту» підвищення кваліфікації здійснювалось у так званих інститутах або центрах підвищення кваліфікації. У законопроекті вводяться також поняття, як «провайдер освіти дорослих» та «центр освіти дорослих».

Провайдер освіти дорослих – юридична особа, структурний підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець, фізична особа, що надає освіту (освітні послуги) дорослим особам.

Центр освіти дорослих – провайдер освіти дорослих, який надає освітні послуги за більше, ніж однією освітньою програмою, і основним видом діяльності якого є діяльність у сфері освіти дорослих [6].

Саме у закладах вищої освіти мають функціонувати такі центри. Адже наявність ліцензій на провадження освітньої діяльності на трьох рівнях вищої освіти: першому (бакалаврському), другому (магістерському), третьому (освітньо-науковому), в цілому відображає ідею безперервного професійного розвитку, як це передбачено п. 10 статті 18 Закону України «Про освіту» [1].

Крім того у закладах вищої освіти є можливості для відкриття кафедр андрагогіки та геронтології, або навіть окремих факультетів. Для прикладу з метою реалізації п. 6 статті 18 Закону України «Про освіту» та Академія Державної пенітенціарної служби у 2018 році отримала ліцензію Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України № 3073-л від 21.12.2018 року) на підвищення кваліфікації осіб рядового та начальницького складу ДКВС України з ліцензійним обсягом 250 осіб одночасно.

Крім цього, на виконання законодавства у сфері освіти дорослих, Закону України «Про ДКВС України» в структурі Академії ДПТс створено факультет підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України (наказ Міністерства юстиції України від 22 жовтня 2019 року №317/к).

Наявність висококваліфікованого науково-педагогічного персоналу у закладах освіти дозволить визначити потреби різних категорій дорослого населення та аргументовано скласти програми їх підготовки; врахувати культурні та освітні потреби для розробки дидактичного забезпечення освіти дорослих; висвітлити основні проблеми та організувати їх обговорення шляхом проведення науково-практичних та наукових конференцій, семінарів, круглих столів для підтримки та розвитку ідеї освіти впродовж життя, питань безперервної освіти, особливостей суб'єктної взаємодії з дорослою аудиторією.

Висновки. Соціально-економічні умови в Україні швидко змінюються, що зумовлює необхідність постійного оновлення знань, умінь, навичок працівника.

Здатність адаптуватись до змін у професійній діяльності можливе за допомогою освіти дорослих, через підвищення кваліфікації, стажування, опанування нових або супутніх професій.

Ведуча роль в цьому процесі належить закладам вищої освіти, як провайдерам та центрам, де є можливість реалізувати усі функції (адаптивна, компенсуюча, розвиваюча, перетворююча, прогностична, комунікативна, заохочувальна, аналітична) та завдання освіти дорослих.

Проте потрібна законодавча підтримка таких процесів, адже організаційно та адміністративно надавачі та отримувачі таких послуг знаходяться у різному підпорядкуванні.

З вересня по жовтень 2020 року на сайті Міністерства освіти і науки України тривало громадське обговорення законопроекту «Про освіту дорослих». Якщо цей Закон буде прийнято, то держава буде вимушена взяти на себе зобов'язання створювати належні умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності (провайдерів освіти дорослих, центрів освіти дорослих), виділенні бюджетних коштів для фінансової підтримки і стимулювання тих галузей, підприємців, хто підтримує ідеї освіти протягом життя та надає своїм працівникам можливість розвитку і реалізації права кожної особи на освіту незалежно від її віку.

References

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Голос України* від 27 верес. № 178-179. «Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [On Education The Law of Ukraine from september 5, 2017, № 2145-VIII] (2017 September 27). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*. № 178–179.
2. Главник К. Особливості навчання дорослих. *Osvita. Ua*. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/597/> (дата звернення : 02.02.2021).
Hlavnyk, K. Osoblyvosti navchannia doroslykh [Characteristics of adult education] (2021. febr. 02). *Osvita. Ua*. Retriever from : <http://Osvita.ua/school/method/technol/597>.
3. Дрижак В. В. Єрмак С. М. Освіта дорослих у контексті концепції розвитку педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ. 2019. Вип. 158. С. 15–19.
Dryzhak, V.V., & Yermak, S.M. (2019). Osvita doroslykh u konteksti kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity [Education of adults in the context of the concept of development of pedagogical education]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka – The Bulletin of the Chernihiv National T. H. Shevchenko Pedagogical University*. Chernihiv, Ukraine: CHNPU, 153, 15–19.
4. Ревенчук І. А., Чуприна А. С., Шатовська Т. Б. Навчання дорослих в системі безперервної освіти. *Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9640/1/Revenchuk.pdf> (дата звернення : 02.02.2021).
Revenchuk, I. A., Chupryna, A. S., & Shatovska, T. B. Navchannia doroslykh v systemi bezperervnoi osvity [Adult education in the system of continuing education]. (2021. febr. 02). *Naukova biblioteka Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im M.P. Drahomanova – Scientific Library of the National Pedagogical Drogomanov University*. Retriever from : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9640/1/Revenchuk.pdf>.
5. Самко А. Провідні функції освіти дорослих в сучасному соціумі // In: Освіта впродовж життя: вимоги часу Едельвейс. Київ, 2012. С. 226-228. // (orcid.org/0000-0003-0785-0510) (дата звернення : 02.02.2020).
Samko, A. (2012). Providni funktsii osvity doroslykh v suchasnomu sotsiumi. // In: Osvita vprodovzh zhyttia: vymohy chasu [Leading functions of adult education in modern society // In: Lifelong learning: the requirements of time]. Edelveis. Kyiv, S. 226-228. // (orcid.org/0000-0003-0785-0510).
6. МОН пропонує для громадського обговорення проект Закону України «Про освіту дорослих». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-doroslih> (дата звернення 02.02.2021).
MON proponuye dlya gromads`kogo obgovorennya proyekt Zakonu Ukrayiny` «Pro osvitu dorosly`x» [The Ministry of Education and Science proposes for public discussion the draft Law of Ukraine «On Adult Education»]. Retrieved from : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-doroslih>.
7. Українська асоціація освіти дорослих. URL: <http://www.uaod.org.ua> (дата звернення 02.02.2021).
Ukrayins`ka asociaciya osvity` dorosly`x [Ukrainian adult education association]. Retrieved from : <http://www.uaod.org.ua>.

Dryzhak V.

ORCID 0000-0002-2898-1053

PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor,
Professor of Department of Pedagogy and humanitarian disciplines,
Academy of State Penitentiary Service
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: victor_dryzhak@gmail.com

Yermak S.

ORCID 0000-0002-5069-1001
ResearcherID C-2632-2019

PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor,
Head of the Faculty of Advanced Training of
Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine,
Academy of State Penitentiary Service
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: sergey.yermak@gmail.com

ADULT EDUCATION AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM

The goal of the paper. The peculiarities of organizational, legal and pedagogical principles of adult education in modern conditions have been analyzed in the article.

Methodology. Inductive and deductive methods were used in the course of generalizing and analyzing literary sources on the subject of the article.

Scientific novelty. The authors of the article identify the main components of adult education, reveal opportunities for implementing adult education in modern conditions, substantiate the necessary conditions for advanced training, internships, adults' professional development.

Conclusions. Domestic teachers reveal the following main tasks of the adult education system: meeting of individual's needs in intellectual, cultural and spiritual development by being in continuing training; forming students' civic position, ability to work and live in the conditions of modern civilization, its democratic development; preserving and increasing moral, cultural, scientific values of society; disseminating knowledge among the population; raising its cultural and educational level.

The key functions of adult education include: adaptive, which includes the ability to adapt to dynamic changes in society; compensatory that allows you to realize the opportunities for self-development that were missing or lost due to various reasons; developing, which provides enrichment of person's spiritual world; transformative, due to which a person undergoes a change in educational or qualification level, and as a consequence, a change in the intellectual and cultural level of society; prognostic, allows to carry out scientific prediction of development of a person and society; communicative, ensures transmitting of social experience from generation to generation; encouraging, acts as a stimulus for motivation in order to meet adult's educational needs; analytical, involves implementing of research and analyzing the factors influencing adults' needs in education.

The implementation of these functions may be carried on condition of their legislative consolidation. From September till October 2020, a public discussion of the draft law «On Adult Education» continued on the website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. If this law is adopted, the state will be obliged to undertake the liabilities to create appropriate conditions for the development of both the subjects of educational activity (adult education providers, adult education centers) that provide relevant educational services, and the realization of every person's right to education regardless of their age.

Keywords: Draft Law «On Adult Education», advanced training, internships, adult education providers, adult education centers.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент **В. О. Аніщенко**